

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.2\(62\).15-19](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.2(62).15-19)
 УДК 338.46.001.353.3

Неймет В.В., Михальчинець Н.О.

ТЕНДЕНЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена характеристиці тенденції інклюзивного зростання національної економіки та територіальних громад в умовах подолання економічних загроз. Обґрунтовано поняття інклюзивного зростання, економічної безпеки та виняткового значення побудови стратегії інклюзивного зростання. Визначено та охарактеризовано три основні складові економічної безпеки (стабільність економічної системи, конкурентоздатність економіки та справедливості розподілу економічних благ). Інклюзивне зростання розглянуто в якості інструменту подолання загроз економічної безпеки та переходу національної економіки та територіальних громад до моделі сталого розвитку. Систематизовано сучасні загрози для національної та територіальної економік. Визначено вимоги щодо подолання загроз економічної безпеки. Охарактеризовано цілі інклюзивного зростання в контексті Сталого розвитку України в умовах подолання загроз економічної безпеки. Визначено тенденції та досягнення національної економіки в інклюзивному зростанні на кінець 2021 року. Запропоновано шляхи оптимізації державної, регіональної та політики розвитку територіальних громад для досягнення широкого спектру цілей та показників сталого розвитку.

Ключові слова: інклюзивне зростання, національна економіка, територіальні громади, економічна безпека, загрози економічної безпеки.

Постановка проблеми. У сучасному світі важливим завданням є гармонізація розвитку суспільства, природи та економіки. Для цього необхідна нова філософія, яка поєднує концептуальні засади сталого розвитку з практичними механізмами залучення всіх верств суспільства. Ця філософія отримала назву «інклюзивне зростання».

На сучасному етапі розвитку, в умовах посилення військової агресії та потреб відбудови національної економіки, особливого значення набувають ідеї поєднання засад інклюзивного зростання із умовами подолання загроз економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями інклюзивного та сталого розвитку займалися ряд вчених, серед яких: Є. Бойко, В. Голян, І. Іртищева, Л. Левковська, П. Саблук, М. Стегней, питання економічної безпеки висвітлені у працях В. Лагодієнка, В. Проскури, Т. Стройко та інших. А розвиток територіальних громад став об'єктом дослідження науковців І. Бистрякова, О. Лайко, М. Хвесик та інших.

©Неймет В.В., здобувач PhD спеціальності «Економіка», Мукачівський державний університет

Михальчинець Н.О., здобувач PhD спеціальності «Економіка», Мукачівський державний університет

Задля пошуку нових шляхів реалізації засад інклюзивного зростання та забезпечення економічної безпеки актуальності набирає дослідження тенденцій інклюзивного зростання національної економіки та територіальних громад в умовах подолання економічних загроз.

Метою статті є дослідження тенденцій інклюзивного зростання національної економіки та територіальних громад в умовах подолання загроз економічної безпеки.

Основні результати дослідження. Інклюзивне зростання – це концепція, спрямована на забезпечення гармонійного розвитку суспільства на основі принципів справедливості, рівних можливостей і рівноправ'я. Воно має бути економічно ефективним для держави та всіх верств суспільства, а також сприяти сталому використанню природних ресурсів.

Інклюзивне зростання розширює традиційні моделі економічного зростання, оскільки зосереджується не тільки на економічному рості, але й на його збалансуванні з потребами забезпечення рівності, людського розвитку, соціального захисту, продовольчої безпеки та екологічного благополуччя.

Розробка стратегії інклюзивного зростання для України наразі має виняткове значення, оскільки саме інклюзивне зростання може стати основою майбутньої відбудови після перемоги. Проекти інклюзивного розвитку територій

дозволять визначити найбільш оптимальні шляхи їх відновлення та роль кожного громадянина в цьому процесі.

Інклюзивне зростання є важливим інструментом подолання загроз економічної безпеки, оскільки воно:

- забезпечує рівномірний розподіл економічних благ між усіма верствами суспільства, що сприяє зниженню соціальної напруженості та ризику соціальних протестів, які можуть призвести до дестабілізації економічної системи;
- сприяє підвищенню рівня життя населення, що позитивно впливає на споживання та інвестиції та сприяє економічному розвитку;
- сприяє розвитку людського капіталу, що підвищує конкурентоспроможність економіки та її стійкість до зовнішніх викликів.

У сучасних умовах, коли світова, національна та територіальна економіки стикається з низкою загроз, інклюзивне зростання є особливо важливим [1]. Ці загрози включають:

- глобалізацію та інтеграцію економік, яка призводить до зростання конкуренції та ризику виникнення фінансових криз;
- зміну клімату, яка може призвести до збитків від природних катаклізмів та зміни моделей виробництва та споживання;
- технологічні зміни, які можуть привести до зниження попиту на робочу силу та зростання безробіття.

Інклюзивне зростання може допомогти подолати ці загрози, забезпечуючи більш рівномірний розподіл економічних благ та сприяючи розвитку людського капіталу. Це може зробити економіку більш стійкою до зовнішніх шоків та забезпечити високий рівень життя для населення.

В умовах інклюзивного на рівні національної економіки та територіальних громад повинні виконуватися ряд вимог в напрямку подолання загроз економічної безпеки, а саме:

- розвиток малого і середнього підприємництва, що сприяє створенню нових робочих місць, та підвищенню зайнятості, а також допомагає знизити рівень безробіття та соціальну напруженість [2-3];
- інвестиції в освіту та професійну підготовку, що підвищують рівень кваліфікації робочої сили та забезпечують адаптацію до змін на ринку праці, підвищують конкурентоспроможність;

- захист довкілля сприяє, що збереженню природних ресурсів і запобіганню екологічних катастроф, а також допомогти створити стійку основу для економічного зростання.

Звичайно, інклюзивне зростання не є панацеєю від усіх проблем економічної безпеки. Однак воно є важливим інструментом, який може допомогти країні підвищити свою стійкість до зовнішніх шоків і забезпечити високий рівень життя для населення. Адаже, економічна безпека національної економіки та територіальних громад – це стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує ефективний розвиток економіки, задоволення потреб населення та підвищення рівня добробуту. Можливо виділити три основні складові економічної безпеки: стабільність економічної системи, що передбачає захист від економічних криз, інфляції, дефіциту бюджету та інших факторів, які можуть призвести до дестабілізації економіки; конкурентоздатність економіки, що передбачає здатність економіки протистояти конкуренції з боку інших країн та регіонів; справедливість розподілу економічних благ, що передбачає рівномірний розподіл економічних благ між усіма верствами суспільства.

Важливо відзначити, що інклюзивне зростання може бути розглянуте як ключовий інструмент в умовах подолання загроз економічної безпеки та переходу національної економіки і територіальних громад до моделі сталого розвитку. В Україні цей підхід був визнаний стратегічним пріоритетом і був затверджений на державному рівні у Цілях сталого розвитку до 2030 року. Конкретно, у вересні 2015 року під час 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року. На цьому заході були схвалені нові стратегічні орієнтири розвитку. У підсумковому документі Саміту, "Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року", були затверджені 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань. Україна, разом із іншими країнами-членами ООН, приєдналася до цієї ініціативи та визначила перелік конкретних цілей, які потрібно досягти до 2030 року. [4]

У межах 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань можливо виокремити щонайменше 5 цілей разом з відповідними цільовими орієнтирами, що відповідають сфері інклюзивного розвитку в умовах подолання загроз економічної безпеки (таблиця 1).

Таблиця 1

Цілі інклюзивного зростання в контексті Сталого розвитку України в умовах подолання загроз економічної безпеки

Цілі та орієнтири інклюзивного зростання	2015	2020	2025	2030
1. Соціально-економічні цілі				
1.1. Частка населення, чії середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	35	30	20	15
1.2. Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %	56,3	65	75	85
1.3. Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %	54	50	40	30
1.4. Співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати в економіці (за наявності 35 років сплати внесків), %	31	35	37	40
1.5. Співвідношення доходів 40% найменш забезпечених і 60% більш забезпечених осіб, %	15	18	20	25
2. Медико-санітарні цілі				
2.1. Смертність дітей у віці до 5 років, випадків на 1000 живонароджених	9,3	8,5	7,5	6-7
2.2. Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ, на 100 000 населення	37,2	30,9	24,8	20,6
2.3. Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу, на 100 000 населення	56	51,7	45,4	32,9
2.4. Кількість смертей унаслідок транспортних нещасних випадків, на 100 000 населення	12,6	11	10-11	9-10
2.5. Рівень охоплення імунопрофілактикою згідно з Національним календарем щеплень (відповідно до медичних показань), %	50	95	95	95,8
2.6. Частка витрат населення у загальних видатках на охорону здоров'я, %	45,3	40	35	30
3. Освітні цілі				
3.1. Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 5 років, %	70,6	80	90	95
3.2. Кількість університетських міст, одиниць	7	10	12	14
3.3. Рівень участі дорослих та молоді у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки за останні 4 тижні, % населення віком 15–70 років	9,2	10	12	14
3.4. Частка населення, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету, %	48,9	59	70	80
3.5. Частка сільських денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають комп'ютерні програмні засоби навчання, %	60,5	65,5	70	80
4. Соціально-культурні цілі				
4.1. Частка жінок серед депутатів ВРУ, %	12	30	30	30
4.2. Частка жінок серед депутатів обласних рад та місцевих рад міст обласного значення, %	14	20	30	30
4.3. Співвідношення середньої заробітної плати жінок і чоловіків, %	74,9	80	83	85
4.4. Рівень зайнятості жінок віком 25–44 роки, які мають дітей віком 3–5 років, %	59	63	67	70
4.5. Частка осіб, які повідомили про те, що в останні 12 місяців особисто стикнулися з дискримінацією або переслідуваннями на основі дискримінації, у загальній чисельності групи, %	9	7	5	3
5. Інституційні цілі				
5.1. Рівень довіри громадян до суду, %	5	35	45	50
5.2. Рівень обізнаності громадян щодо права на безоплатну правову допомогу, %	55	70	80	90
5.3. Показник сприйняття корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів	27	40	50	60

Джерело: систематизовано автором на підставі [4]

Наведені у таблиці цілі та орієнтири, визначені з урахуванням поточного стану кожного показника на кінець 2015 року та планованих реформ. Крім того, враховані особливості подолання загроз економічної безпеки, і для кожного цільового орієнтиру встановлені числові показники, за якими вимірюється прогрес у досягненні сталого розвитку.

За даними державної служби статистики, станом на кінець 2021 року, були досягнуті певні успіхи в інклюзивному зростанні, зокрема:

- зменшено частку осіб, чий щоденний бюджет менший за 5,05 доларів США, до 30%;
- скореговано співвідношення між рівнями бідності в домогосподарствах із дітьми та тими, де дітей немає;
- досягнуті значущі кроки у напрямку

гендерної рівності;

- відзначено прогрес у розвитку міст та громад у контексті сталого розвитку, завдяки впровадженню регіональних та територіальних програм, спрямованих на підвищення енергоефективності житлових будівель та виробництва, зменшення шкідливих викидів у повітря та оптимізацію управління відходами та інші заходи.

На рис. 1 відображено основні зміни в напрямку досягнення цілей інклюзивного зростання та досягнення цілей сталого розвитку України до 2022 року в умовах подолання загроз економічної безпеки. Показники приростів (зменшення) визначені на підставі середнього арифметичного з відхилень індикаторів в межах відібраних груп показників за період 2015-2021 року.

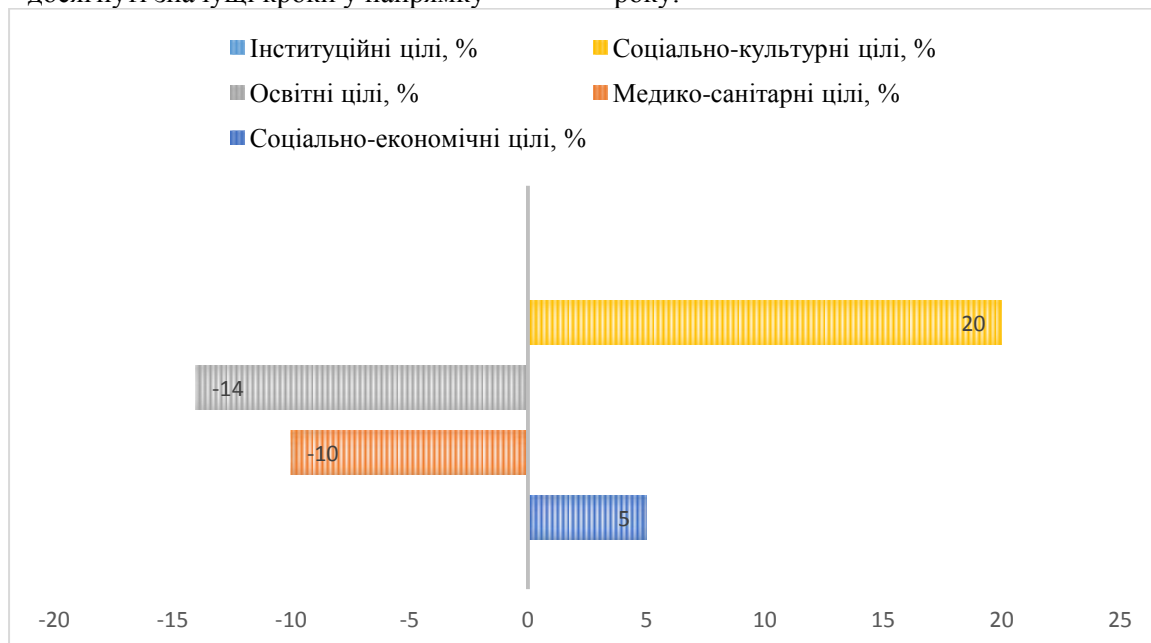

Рис. 1. Прогрес інклюзивного зростання, досягнутий в рамках Цілей сталого розвитку за період 2015-2022 років*

*Джерело: розраховано за даними [4]

Необхідно провести подальшу оптимізацію державної, регіональної та політики розвитку територіальних громад для досягнення широкого спектру цілей та показників. Особливу увагу слід приділити таким напрямкам як боротьба з бідністю [5], вдосконалення освіти та науки відповідно до міжнародних стандартів, підвищення рівня продовольчої безпеки та реформування державних установ з метою підвищення їхньої прозорості. Також важливо збільшити ефективність державних витрат та інвестицій, а також підвищити довіру громадян до діяльності державних інституцій [6]. Громадянська довіра до державних структур вважається ключовим чинником для досягнення інклюзивного розвитку, що підтверджується світовим досвідом у цій галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інклюзивне зростання є важливим інструментом подолання загроз економічної безпеки та переходу національної економіки та територіальних громад до моделі сталого розвитку. Сучасні загрози економічній безпеці вимагають комплексного підходу до їх подолання, в якому інклюзивне зростання відіграє ключову роль. Україна має певні досягнення в інклюзивному зростанні, але для забезпечення його сталого розвитку необхідно вжити додаткових заходів.

Для подальшого розвитку інклюзивного зростання в Україні та на рівні територіальних громад необхідно вжити таких заходів: розробити та впровадити стратегію інклюзивного зростання, яка б визначала пріоритетні напрями та механізми їх реалізації; створити сприятливі умови для розвитку малого і середнього підприємництва, яке є важливим рушієм інклюзивного зростання; впровадити

ефективні соціальні програми, спрямовані на підвищення рівня життя населення; збільшити інвестиції в освіту та професійну підготовку, які сприяють розвитку людського капіталу; забезпечити захист довкілля, що є важливою умовою сталого розвитку. Реалізація цих заходів допоможе Україні створити більш інклюзивну та стійку економіку, яка забезпечить високий рівень життя для всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Stehnei, M. I. Ways of equalization of economic capacity of territorial communities / M. I. Stehnei, I. V. Lintur // Економіка та суспільство : електронний науковий фаховий журнал. – Мукачєво, 2016. – №7. – С.602-607.
2. Стегней, М. І. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості / М. І. Стегней, І. М. Бошинда // Економіка та суспільство: електронний науковий фаховий журнал. – Мукачєво, 2018. – №16. – С.495-499.
3. Стегней, М. І. Роль малого бізнесу в соціально-економічній системі Закарпатської області / М. І. Стегней, І. М. Бошинда, В. Я. Попфалуші // Причорноморські економічні студії : науковий журнал / гол.ред. К.С. Шапошников. – Одеса, 2018. – Випуск 34. – С. 125-128.
4. Цілі сталого розвитку Україна - Поточний прогрес у розрізі цілей та індикаторів. Державна служба статистики України.URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Financial mechanism of the socio-oriented economic development of the black sea region / M. Stehnei, I. Irtysheva, O. Gurina // Baltic Journal of Economic Studies : the scientific journal. – Riga, 2018. – Vol. 4, No.4. – P. 202-208.
6. An economic management system for sustainable development in black sea region. Система управління економікою для сталого розвитку в чорноморському регіоні [Текст] / Kramarenko I., Irtysheva I., Shults S., Stehnei M., Blishchuk K., Boiko Ye., Popadynets N., Samotiy N., Rogatina L., Hryshyna N.// Accounting : international journal. – Canada, 2020. – №6. – P. 387-394.

REFERENCES

1. Stehnei, M. I. (2016). Ways of equalization of economic capacity of territorial communities. *Ekonomika ta suspil'stvo: elektronnyy naukovyy fakhovyy zhurnal*. – Economy and society: electronic scientific journal, 7, 602-607 [in English].
2. Stehney, M. I. (2018). Suchasnyy stan maloho biznesu: yevropeys'kyy dosvid, natsional'ni realiyi ta rehional'ni osoblyvosti [Modern state of small business: European experience, national realities and regional peculiarities]. *Ekonomika ta suspil'stvo: elektronnyy naukovyy fakhovyy zhurnal* – Economy and society: electronic scientific journal, 16, 495-499 [in Ukrainian].
3. Stehney, M. I. (2018). Rol' maloho biznesu v sotsial'no-ekonomichniy systemi Zakarpat-s'koyi oblasti [The role of small business in the socio-economic system of the Transcarpathian region]. *Prychornomors'ki ekonomichni studiy : naukovyy zhurnal* – Black Sea Economic Studies: scientific journal, 34,125-128 [in Ukrainian].
4. Tsili staloho rozvytku Ukrayina - Potochnyy prohres u rozrizi tsiley ta indykatoriv [Goals of sustainable development of Ukraine - Current progress in terms of goals and indicators]. (n.d.). *Derzhavna sluzha statystyky Ukrayiny - State Statistics Service of Ukraine*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Stehnei, M., & Irtysheva, I., & Gurina, O. (2018). Financial mechanism of the socio-oriented economic development of the black sea region. *Baltic Journal of Economic Studies: the scientific journal*, 4, 4, 202-208 [in English].
6. Kramarenko I., & Irtysheva I., & Shults S., & others (2020). An economic management system for sustainable development in black sea region. *Accounting: international journal*, 6, 387-394 [in English].

Отримано 25.08.2023